

Küresel Baharı Yaşatacak Yardımlaşma ve Dayanışma Formülü

Mehmet Abidin KARTAL

1- GİRİŞ

İktisat, kâinatın en esaslı kanunlarından biridir. Çünkü Allah Hakîm'dir. Bu ismin kâinattaki tecellileri hiçbir yerde israfa mahal bırakmaz. En ehemmiyetsiz gibi görünen unsurlar dahi sayısız vazifelerde çalıştırılmış ve israf edilmelerine meydan verilmemiştir. Meselâ tek bir elma çekirdeğinin minicik deposunda ne kadar çok hikmet ve vazifeler saklanmıştır. İçinde sayısız elma ağacının, milyonlarca yaprağın, çiçeğin ve meyvenin özeti mevcuttur.

Kâinatın nizam ve intizamla devamına dikkat ettiğimizde, en küçük varlıktan en büyük cisimlere kadar her şeyin iktisat kanununa uygun yaratıldığını ve bu kanun gereğince de, bütün varlıkların maksada uygun ve sayısız hikmetlerle donatılmış olduğunu görürüz.

Kâinata iktisat gözlüğü ile baktığımızda, canlılar arasında yardımlaşma ve işbirliğinin söz konusu olduğu, israfın diğer bir manası olan abes, yani manasız, faydasız, başıboş hiçbir şeyin kâinatta olmadığını görürüz. Yaratılıştaki israf, abesiyet, faydasızlık yoktur. İsfraf, Hakîm ismine aykırı düştüğü gibi, iktisat da onun lâzımıdır." İsm-i Hakîm'in cilve-i âzamından olan hikmet-i âmme-i kâinat, iktisat ve israfsızlık üzerinde hareket ediyor. İktisadı emrediyor."

Kâinat bir nizama tâbidir. Dünyada milyonlarca canlı cinsinin milyonlarca fertlerinin rızıkları mükemmel bir şekilde karşılanmaktadır. Bu canlılar arasındaki münasebetler ve işe düzeni o kadar mükemmeldir ki, küçük bir mizansızlık görmek mümkün değildir. Bir canlı diğer bir canlının hukukunu

*Yardımlaşma,
varlığın en
kapsamlı
kanunudur.
Yüce Yaraticımız
onu maddî
kâinata işlettiği
gibi, dünyayı
şenlendiren
insanın sosyal
hayatına da
koymuştur.
Böylece küçük
kâinat olan
insanın,
büyük kâinatla
bütünleşmesini
dilemiştir.*

kıl payı kadar ihlâl etmez. Hayat, mücadele ile değil, yardımlaşma ile devam etmektedir.

Yardımlaşma, varlığın en kapsamlı kanunudur. Yüce Yaraticımız onu maddî kâinata işlettiği gibi, dünyayı şenlendiren insanın sosyal hayatına da koymuştur. Böylece küçük kâinat olan insanın, büyük kâinatla bütünleşmesini dilemiştir. Evrene baktığımızda toprak, su, hava, ışık gibi cansız denilen unsurların, bitkilerin yardımına koştuğunu görürüz. Meselâ bir incir ağacı çamur yer, onu tatlı bir meyve hâline getirir ve canlılara ikram eder. Bitkiler, diğer canlıları beslerler. Hayvanlar sütleri, etleri, yumurtaları ve yünleri ile canlıların imdadına koşarlar. Cansız, madenleri, bitkileri, hayvanları ile bütün kâinat da insanların ihtiyaçlarını temin etmek için seferber olur. Kandaki alyuvar hücreleri, canlı bedenin diğer hücrelerine yardım götürmek uğrunda kendilerini telef ederler. Dolayısıyla bütün bir kâinatın normal ve sağlıklı bir tarzda varlığını sürdürmesi, bu muazzam yardımlaşma sayesinde olur. Kâinata yardımlaşma esastır. Bu esas, görev taksimiyle de yakından ilgilidir. Elementler arası yardımlaşmadan, küreler ve sistemler arasındaki büyük yardımlaşmalara kadar uzanan, insanın organları arasındaki yardımlaşma ile kendini açıkça gösteren ve insan ruhundaki “akıl, kalp, hafıza ve hisler arası işbirliği” ile en son noktasına varan bir yardımlaşma, bütün varlık âlemini kuşatmış gibidir.

1- Bediüzzaman’ın Medeniyete Bakış Açısı

Bediüzzaman, medeniyet mefhumuyla ilgili olarak, “insanın terakki ve tekemmülüne ve mahiyet-i neviyesinin kuvveden fiile çıkmasına hizmet eden” bir mana vermek ve böyle bir medeniyet görüşünü savunmanın gerçek insaniyeti istemek olduğunu ifade etmektedir.

Medeniyet belli bir toplumun yaşama tarzıdır. İktisat tarihi açısından bir toplumun herhangi bir devirdeki iktisadi gelişmişlik seviyesi, o toplumun medeniyet seviyesinin göstergesidir. Toplumda bir kültürün meydana getirdiği maddî mekanizma, iktisadî kalkınma bir bütün halinde medeniyet tabiri altında ifade edilebilir. Bir toplumun İslâmî açıdan nasıl bir yaşama tarzı ve seviyesi içinde bulunması gerektiği hususu, İslâm’ın medeniyet anlayışı içinde cevap bulması gereken bir meselesidir. Bediüzzaman bu konudaki görüşlerini karşılaştırmalı olarak açıklamakta ve tespit etmektedir. Muhatap olarak aldığı medeniyet modeli ise, Batı medeniyetidir.

Bugünkü Batı medeniyetinin Hıristiyanlığın eseri olmadığını belirten Bediüzzaman, şöyle demektedir:

“Hıristiyanlığın malı olmayan medeniyeti ona mal etmek ve İslâmiyet’in düşmanı olan tedenniye, ona dost göstermek, feleğin ters dönmesine delildir.”¹ İnsanlığın her yönden mükemmelleşmesini hedef alan bir medeniyet anlayışı, İslâm’ın ana gayelerinden birisini teşkil etmektedir. Madde ve menfaat kaygılarına dayanan Batı medeniyetinde bu vasıf mevcut değildir.

Bediüzzaman’a göre, medeniyetin ortaya çıktığı iyilikler ve müspet neticeler, Batılılar tarafından meydana getirilmemiştir. Bugünkü medeniyetin birçok iyilikleri olduğunu ifade ile bunların sadece bu asrın eseri olmadığı gibi, Hıristiyanlığın ve Avrupa’nın da eseri olmadığına işaret etmiştir. Bu durumda günümüz Batı medeniyetinin bütün insanlığın malı olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır. Maddî yönden medeniyet alanında en fazla ilerlemeyi kaydetmiş bulunan Batı medeniyeti, aslında zamanla çeşitli fikirlerin birleşmesinden, semavî

dinlerden, fitrî ihtiyaçlardan ve bilhassa İslâm'ın dünyaya yayılan fikirlerinden meydana gelmiştir. Kimsenin temellüğe, yani yalnız kendi malı olduğunu iddiaya hakkı yoktur.

Günümüz medeniyetinin gelişmesinde en büyük ilim ve icat ufkunu İslâmiyet açmıştır. Batılılar İslâm'ın açtığı yolda yürümekle, kurdukları medeniyette inkişaf etme imkânına sahip olmuşlardır. Batılıların, İspanya'daki Müslüman Emevî devletinden 14. asırda temin ettikleri İslâmî kültür değerleri bugünkü Batı medeniyetine temel fikrî kaynak olmuştur. El-Birunî, İmam-ı Gazalî, İbn-i Sina ve Farabî gibi her biri kendi sahasında büyük ilerlemeler kaydetmiş İslâm âlim ve filozoflarının eserleri, Batı medeniyetinin tesisinde büyük tesirler yapmıştır. Batı medeniyeti hakkındaki değerlendirmelerini bu esaslar üzerine bina eden Bediüzzaman, ondaki en büyük payın İslâm'a ait olduğunu ifade etmektedir.

Batılılar ilim, kanun fikri ve sorumluluk hissi üzerine kurup geliştirdikleri medeniyete heves, his, heva, rekabet ve tahakküm üzerine yürüyen bir mahiyet vermişlerdir. Bu bakımdan da mensuplarının saadetini temin edememiş, bunalımlara ve ihtilâllere sebebiyet vermiştir. Batı medeniyeti bu özellikleri ile insanın yaşama şartlarını, ihtiyaçlarını ağırlaştırıp çoğaltmıştır. Moda ve buna benzer alışkanlıklarla zarurî olmayan ihtiyaçları zaruret derecesine çıkarmış ve böylece israfa kapı açmıştır. Bu maddî meşguliyetler içerisinde boğduğu insanı, huzursuz ve manen ihmal etmiştir. İnsanın en mühim yönü olan dinî ve manevî hayatıyla ve moral ihtiyaçlarıyla ilgilenmemiş, âdeta insanı maddeye ve menfaat duygusuna esir duruma getirmiştir. Bunun içindir ki, “medeniyetteki maksud-u hakikî olan istirahat-ı umumî ve saadet-i hayatiye bozulmuştur.”² İnsan mutluluğunu temin etmeye memur bir medeniyet görüşünün nasıl olması gerektiği ise, İslâm medeniyeti üzerinde ileri sürülen görüşlerde mevcut bulunmaktadır.

Batı medeniyetinin heves, heva, rekabet ve tahakküm gibi esaslarda karar kıldığını ifade eden Bediüzzaman, İslâm medeniyetinin ise fazilet, doğruluk, hakperestlik gibi esaslara dayandığını belirtmiştir. Medeniyet anlayışında İslâm'ın bu ölçüleri ile yetinmemesi gerektiğini ve zararlı neticeler getirebilecek bir taklitçiliğe ihtiyaç olmadığını müdafaa etmiştir. Yaşadığımız devrin ilmini ve müspet gelişmelerini kabule arzulu ve kendi manevî değerlerimize bağlı bir yaşama düzenini kabul etmemiz gerektiği hususu, onun medeniyet görüşünde esas olmuştur. Prens Sabahaddin'e yazdığı açık mektupta bu ölçüleri aksettiren görüşler tavsiye etmiştir.

İslâm'daki medeniyet muhtevasının günümüz pozitif ilimleri ile erşilenden farklı olmadığına işaretlerle, İslâm'ın bu konudaki yeri şu şekilde tespit edilmektedir: “Batı medeniyetinde görülen mehasin (güzellik) ve yüksek terakkiyat-ı sanayi, tamamen medeniyet-i İslâmiyeden, Kur'an'ın irşadından, edyan-ı semaviyeden (semavî dinlerden) inikâs ve ictibas edildiği Lemaat ve Sünuhat eserlerinde istenildiği gibi izah ve ispat edilmiştir. . .”³

Bu ifadeler gösteriyor ki, İslâm'da gerçek bir medeniyet anlayışı ve her devrin ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir yaşama anlayışı mevcuttur. Bu bakımdan İslâmiyet'e karşı hiçbir ithamda bulunmaya imkân yoktur. Çünkü “Şeriat faziletli medeniyet kaynağıdır. İslâmiyet, Eflâtun'un medine-i fazılası olmaya lâyıktır.”⁴

Batı medeniyetinin heves, heva, rekabet ve tahakküm gibi esaslarda karar kıldığını ifade eden Bediüzzaman, İslâm medeniyetinin ise fazilet, doğruluk, hakperestlik gibi esaslara dayandığını belirtmiştir. Medeniyet anlayışında İslâm'ın bu ölçüleri ile yetinmemesi gerektiğini ve zararlı neticeler getirebilecek bir taklitçiliğe ihtiyaç olmadığını müdafaa etmiştir.

2- Bediüzzaman Said Nursi, *Hutbe-i Şamiye*, s. 134.

3- Bediüzzaman Said Nursi, *Mesnevi-i Nuriye*, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2008 s. 243.

4- Bediüzzaman Said Nursi, *Divan-ı Harb-i Örfî*, s. 34-35 (ifadede geçen “Medine-i Fazıla” tabiri, bir terkiptir, mecazi mânâdadır. Eflâtun'un faziletli şehri demek, herkesin üzerinde anlaştığı ileri ve parlak bir devrin fazilet şehri, her azasında faziletin hâkim bulunduğu toplum demektir.

Medeniyetin
bütün insanlık
için müşterek bir
değer olduğunu
kabul eden
Bediüzzaman,
onun insanlık
içindeki gerçek
yerini alacağına
olan inancını
muhafaza
etmiştir. Ona
göre, istikbalde
İslâmiyet'in
kuvveti sayesinde
medeniyetin
güzelliklerinin
galibiyeti
gerçekleşecek
ve zemin yüzü
pisliklerden
temizlenerek,
dünyada genel
bir barış temin
edilecektir.

Medeniyetin bütün insanlık için müşterek bir değer olduğunu kabul eden Bediüzzaman, onun insanlık içindeki gerçek yerini alacağına olan inancını muhafaza etmiştir. Ona göre, istikbalde İslâmiyet'in kuvveti sayesinde medeniyetin güzelliklerinin galibiyeti gerçekleşecek ve zemin yüzü pisliklerden temizlenerek, dünyada genel bir barış temin edilecektir. ⁵

Buradan anlaşıldığı gibi, fazilet ve doğruluğa dayalı, barışçı ve insanî bir medeniyet, İslâm toplumunun medeniyet anlayışına temel olmaktadır.

Bediüzzaman'ın ifadesiyle bir medeniyet, marifet, sanat ve ticaret sahaları üzerine kurulur. ⁶ Aynı zamanda bu üç unsur, toplumun yaşama tarzını şekillendirir. Bu esaslar çerçevesinde meydana gelen medeniyetten beklenen sonuç, güzelliklerini göstermesi ve insanlığın maddî ve manevî mutluluğunu temin etmesidir.

Geçmişin ve bugünün gerçeklerini farklı medeniyet ve kültürlerin mukayesesi noktasından ele alan Bediüzzaman, Batı düşüncesinde hâkim olan değer ve telâkkilerle İslâm düşüncesini şekillendiren ölçülerin neler olduğunu ve bunların tatbikattaki mukadder sonuçlarının neler olabileceğini âdeta determinist bir kesinlikle şu noktalarda nazara vermektedir:

“Medeniyet-i hazıra, beş menfi esas üzerine teessüs etmiştir:

1. Nokta-i istinad, kuvvettir. O ise, şe'ni tecavüzdür.
2. Hedef-i kasdı, menfaattir. O ise, şe'ni tezahümdür. (*Birbirine zahmet ve sıkıntı verme*)
3. Hayatta düsturu, cidaldır. O ise, şe'ni tenazüdüdür. (*Çekişmek, kavga etmek*)
4. Kitleler mabeynindeki rabitası, aheri yutmakla beslenen unsuriyet ve menfi milliyettir. O ise, şe'ni müthiş bir tesadümdür. (*Karşılıklı şiddetli çarpışma*)
5. Cazibedar hizmeti, heva ve hevesi teşci ve arzuları tatmindir. O heva ise, insanın mesh-i manevîsine sebeptir.

“Şeriat-ı Ahmediye'nin (asm) tazammun ettiği ve emrettiği medeniyet ise, nokta-i istinad, kuvvete bedel haktır ki, şe'ni adalet ve tevazüdüdür. Hedefi de, menfaat yerine fazilettir ki, şe'ni muhabbet ve tecavüdüdür.

“Cihetül-vahtet de, unsuriyet ve menfi milliyet yerine, rabita-ı dinî ve vatanî ve sınıfdır ki, şe'ni samimi uhuvvet ve müsâlemet ve haricin tecavüzüne karşı yalnız tedafüdüdür. Hayatta düstur-u cidal yerine düstur-u teavüdüdür ki, şe'ni, ittihat ve tesanüttür. Heva yerine Hüdadır ki, şe'ni insaniyeten terakki ve ruhen tekâmüldür.”⁷

Bu esasları açıklayarak ifade etmek gerekirse şu noktaların ortaya konulduğu görülüyor:

Buna göre, Batı medeniyeti “Kuvvet hakkındır” yerine, “Hak kuvvetindir” esasına dayanmaktadır. İslâm medeniyeti ise, hakka dayanmaktadır. Hak ölçüsü adaleti netice vermesine karşılık, kuvvet unsuru tecavüzü teşvik edip zulme meydan verir.

Batı medeniyeti menfaati, yegâne gaye almıştır. İslâmiyet ise, fazilet ve Allah'ın rızasını esas almıştır. Menfaat duygusu menfi rekabeti, çekişme ve boğuşmayı davet ederken; İslâm'ın gösterdiği gaye, toplumda dayanışma ve yardımlaşmayı netice verir.

5- Bediüzzaman Said Nursî, *Hutbe-i Şamiye*, s. 33.

6- Bediüzzaman Said Nursî, *Mubakemat*, s. 67.

7- Bediüzzaman Said Nursî, *Hutbe-i Şamiye*, s. 109-110, Sözcükler, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2008 s. 218-219

Batı medeniyeti, hayatın mücadeleden ve yaşama kavgasından ibaret olduğu prensibine dayanır. Bu anlayıştaki sorumsuzluk, toplumda sefaleti yaygınlaştırır. İslâm medeniyeti ise, yardımlaşmayı, tesanüdü, dayanışma ve birbirinin imdadına yetişme anlayışını tesis eder.

Batı medeniyeti, kitleler arasındaki bağlayıcılık faktörünü, ırkçılığı ifade eden unsuriyet ve menfi milliyette arar. Hâlbuki bu anlayış saldırganlığı davet eder. Savaşların sonuç verdiği helâket ve felâketler bunun eseridir. İslâmiyet din, sınıf ve vatan müşterekliğini, kitlelerin birleştirici ve bağlayıcı temel unsuru olarak görür.

Batı medeniyeti, insan için nefsin bütün gayrimeşru heveslerinin tatmini ile zarurî olmayan ihtiyaçları, zarurî gibi göstererek bunların karşılanmasını gaye haline getirir, bu ise sefahetin kaynağıdır. İslâmiyet ise, nefsin gayrimeşru, makul ve haklı olmayan arzularına set çekip, ruhu yüksek hislere, güzel ahlâka teşvik ile ulvî duyguları tatmin eder.

İslâm'ın kabul ettiği medeniyet esaslarının toplumda meydana getirdiği neticeler, adalet, ittifak, tesanüd, muhabbet, dayanışma, yardımlaşma, uhuvvet, kardeşlik, barış, insanı her bakımdan yükselterek ve mükemmelleştirerek, dünya ve ahiret saadetine kavuşturmaktadır.

Bediüzzaman, tüm medeniyetleri *Kur'ân medeniyeti-felsefe medeniyeti* tasnifine tâbi tutmaktadır. Said Nursî, felsefe medeniyetini bugün için Batı medeniyeti ile özdeşleştirir.

Ancak, hemen belirtmek gerekir ki, Said Nursî bütün Avrupa'yı ve Avrupalıları bu medeniyete dâhil görmez. "İki Avrupa"dan bahseder. Biri, bozulmamış, İsevîlik dinine tâbi olan, bu anlamda saf haliyle değilse bile vahye muhatap olan ve hayatını vahiy ekseninde şekillendiren Avrupa; ikincisi ise, vahiyden uzaklaşmış olan, felsefe nazarı ile bakan ve onun getirdiği hayat tarzını yaşayan Avrupa—ki, onun muhatabı, bu ikinci Avrupa'dır. Bu ikinci Avrupa, semavî dinlere tâbi olmadığı için, vahiyyle gelen "iktisat ve kanaat" ilkesini bozarak, insanların ihtiyaçlarını yapay biçimde çoğaltmış ve onları fakirleştirmiştir. Bu, nisbî bir fakirliktir. İnsanlar maddeten fakirleşmedikleri, hatta gelirleri daha da arttığı halde, verilene rıza durumu ortadan kalktığı için; genel hayat tarzı, reklamlar vs.nin kamçılacağı bir ortamda hiç doymaz bir biçimde daha da fazlasını istedikleri için ve ihtiyaç haline getirilen yapay gereksinimler hiç bitmediği için, her zaman ihtiyaç içinde, dolayısıyla her zaman fakir kalmaktadırlar. Üstelik bu fakirlik, medeniyet ilerledikçe artan oranlı bir fakirlik şeklinde tezahür etmektedir. İhtiyaçları artan insan ise, bunları gidermek için, ezebildiğini ezmekten çekinmemektedir. Çünkü iktisat ve kanaat esasları bozulduğundan, hırs ve tamah ile mümkün olduğunca daha fazlası istenmektedir. İktisat ve kanaatin kalkması ise, yerine israfın hayatın temel unsurlarından biri olarak ikamesini getirmiştir. İsrafın artışı en çabuk zamanda en fazla metan elde edilmesi prensibi ile işleyen hırsa neden olmuş; hırs ise çalışma şevkini kırarak tembelleğe yol açmış ve kısa yoldan köşe dönme saiki ile hileli, kaçamak ve kanun dışı yollardan veya sonuçta hiçbir "reel" üretimin olmadığı spekülâtif alanlardan kazanma eğilimini arttırmıştır. Zarurî mânâda ihtiyaç sayılamayacak malların üretiminin artışı ve bu üretimin teşviki de, hırs sebebiyle girişilen "tembel" faaliyetlerinden sayılmalıdır. Böylece, daha fazla kazanmanın ve daha fazla tüketmenin meşguliyeti ile geçen ömür, insanı asıl meşgul olması gereken "Nereden geldim, nereye gidiyorum, ne için buradayım?" sorularından uzaklaştırmaktadır. İnsan, bu soruların cevabını verememiş olmak ve bunun

Batı medeniyeti, insan için nefsin bütün gayrimeşru heveslerinin tatmini ile zarurî olmayan ihtiyaçları, zarurî gibi göstererek bunların karşılanmasını gaye haline getirir, bu ise sefahetin kaynağıdır. İslâmiyet ise, nefsin gayrimeşru, makul ve haklı olmayan arzularına set çekip, ruhu yüksek hislere, güzel ahlâka teşvik ile ulvî duyguları tatmin eder.

Bediüzzaman'ın genel çerçevesini çizdiği sınırsız hürriyet ve ferdiyetçilik, bencillik, rekabet, adaletsizlik üzerine oturan ve çoğunluğu aç-bizar, muhtaç hale düşüren bu "medeniyet-i sefihe" tek gözlü bir dâhiyi andırmaktadır. İnsanın manevi yönünü, inanç ihtiyacını, dine ve İlâhi vahye muhtaç oluşunu hiç değerlendirmemekte ve görmemektedir. Bu yüzden tek gözlüdür, materyalisttir.

rahatsızlığını duymak arasında geçen bir ömrü "tüketerek" maddi açıdan çok kazanmış olmakta ama aslında hiç kazanamamış bir vaziyete düşmektedir. Bu bâbda, Said Nursî, bugünkü medeniyetin iktisatsızlık ve kanaatsizlik yüzünden sefahate, israfa, zulme ve harama sevk ettiğinden bahisle, yine bugün varlığından rahatsızlık duyulan pek çok sosyal, ekonomik, kültürel krize kendi inanç düzlemi çerçevesinde bir yorum getirmektedir.⁸

2- Batı Medeniyetinin Sonucu, Küresel Krizler

Bediüzzaman, Batı medeniyetini tanımladığı yerlerde dikkat çektiği önemli bir nokta, israf ve sefahati yaygınlaştırdığı konusudur. Bugün Batı toplumlarında olabildiğine yaygın bir şekilde görülen tüketim hastalığı küreselleşmenin aracılığıyla bütün dünya ülkelerine yayılmaktadır. İnsanları israf, tembellik ve fakirliğe itmektedir. Tüketen bir obje olmanın ötesinde bir değeri olmayan insanların, tükettiği ölçüde değer kazandığı bir anlayışı gelişmektedir. Bu yaşantı sonunda eskiden az sayıdaki ihtiyacıdan çoğunu alabilen insan, bugün "çok ihtiyacıdan" ancak azını alabildiğinden varlık içinde bir fakirleşme görülmektedir. Toplum sürekli zenginleşmekte, ancak fert fakirleşmektedir. Bu da fakirlik ve ahlaksızlığa zemin hazırladığından, sosyal ve ferdi huzursuzluklara, krizlere neden olmaktadır.

Tüketim toplumu, zenginleşen fertlerin saadetine hizmet etmemiştir. Çünkü, elde edilen imkânlar insanları sefahata sevk ettiğinden ahlaki dejenerasyon artmıştır. Bugün Batı toplumlarında olduğu kadar, İslâm toplumlarında da bu tehlikenin dikkat çekici noktalara geldiği gözlenmektedir.

Bediüzzaman'ın Birinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan büyük kriz günlerinde, zekâtın ihmali ve faizin haram kılınmasının göz ardı edilmesi sonucu ortaya çıkan durumu açıkladıktan sonra dikkatimize sunduğu ifadeler özetle şöyledir:

Modern medeniyet, insanlığa büyük bir esaret prangası vurmuş ve onun için ilâç değil zehir olmuştur. İnsanlığın yüzde 20'sine sahte, yaldızlı bir saadet sunmuş da olsa, yüzde 80'ini meşakkat ve şekâvete atmıştır. Ekonominin kârını, çok küçük bir grup elinde tutar olmuştur.

Ayrıca bu modern medeniyetin öğretisi heva ve hevesi serbest bırakma üzerine kurulmuştur. Hayvani bir hürriyet getirmiş, zaruri olmayan ihtiyaçları zaruret hükmüne getirerek, temelde dört şeye muhtaç olan insanı, yüz şeye muhtaç hale sokmuş ve fakirleştirmiştir. Böylece insan, emek ve helâl kazancı ile "ihtiyaç"larını gideremez olmuştur; dolayısıyla hile ve harama saparak ahlaki noktadan bozulmuştur.

Neticede, bütün "ortaçağ"da işlenen vahşet, cinayet, zulüm ve hıyanetin tamamını şu habis medeniyet bir defada (I. Dünya Savaşı'nda) kusmuştur; ancak midesi hâlâ bulanmaktadır.

Evet, Bediüzzaman'ın genel çerçevesini çizdiği sınırsız hürriyet ve ferdiyetçilik, bencillik, rekabet, adaletsizlik üzerine oturan ve çoğunluğu aç-bizar, muhtaç hale düşüren bu "medeniyet-i sefihe" tek gözlü bir dâhiyi andırmaktadır. İnsanın manevi yönünü, inanç ihtiyacını, dine ve İlâhi vahye muhtaç oluşunu hiç değerlendirmemekte ve görmemektedir. Bu yüzden tek gözlüdür, materyalisttir. Emeksiz ve kolay kazancın temeli, zengini daha zengin, fakiri daha fakir yapan ve her bakımdan bir sömürü aracı olan faize dayalı bir ekonomik sisteme dayanmaktadır.

Bu özellikleri dolayısıyla, I. Dünya savaşını netice veren mide bulantısı, Asya ve Avrupa'ya kan revana döndürmüş, tüm bir insanlık tarihinin vahşet muhtevasını bir seferde çıkarmasına sebep olmuştur. Onun için bu tablo yetmemiş, aynı minval üzere devam ettiği için II. Dünya Savaşında, öncekinden daha korkunç bir istifradada bulunmuştur. Bu sefer de, milyonlarca insan telef olmuş, sayısız ve eşine rastlanmamış zulüm örnekleri işlenmiştir.

Batı medeniyetinin temsilcilerinden biri olan, insanlığa ekonomik eşitliği, refahı, mutluluğu vaad eden sosyalizm 1989'da büyük krizine şahitlik ediyordu. Sovyet lideri Mihail Gorbaçov, "Kral çıplak" dedi. Tekerlek artık dönmüyordu. Bir Perestrojka'ya, yeniden yapılanmaya ihtiyaç vardı. Sovyetler, 70 yıldır sürdürdükleri iddiayı terk etmişlerdi. İnsanlık kaçınılmaz olarak komünist bir dünyaya gitmiyordu. Sistem tıkanmıştı.

Sosyalizmin tıkanması, kapitalist dünyaya büyük moral verdi. Oradan bakıldığında, Batı'nın liberal-kapitalist değer yargıları bir zafer kazanmıştı. Tarihin sonunu komünizm değil, liberal-kapitalist değerler dünyası getirecekti, son insan da bu değerler dünyasının insanıydı.

Şişirilen balon patladı. 2007'nin ortalarından başlamak üzere ve 2008'in sonuna doğru şiddetlenen ve 2009'da tesirlerini bütün dünyada arttırarak devam ettiren ve hala devam eden küresel ekonomik krizle kapitalist dünya, hem de sistemin en tepesindeki ülkeden başlamak üzere, müthiş yıkılışlara sahne oluyor.

Amerika kökenli dev çok uluslu şirketler, birer birer havlu atıyor ve Amerikan yönetimi, onları kurtarmak için trilyon dolarlık projeleri devreye sokuyor. Milyonlarca insanın işsizliği, onunla bağlantılı sosyal problemlerle boğuşmak, dünyanın korkulu rüyası haline gelmiş durumda. ABD gittikçe fakirleşiyor. Brookings Enstitüsü'nün araştırmasına göre, ABD kentlerinin aşırı yoksul mahallelerinde yaşayanların sayısı son 10 yıl içinde 3'te 1 oranında arttı. Bu bölgelerde yaşayanların yüzde 40'ının, ABD'de 4 kişilik bir aile için belirlenen yoksulluk sınırının altında yaşadığı kaydedildi. Brookings Enstitüsü'nün ABD nüfus sayımı istatistiklerinin değerlendirildiği raporunda, yoksul grupların yaşadıkları kente dağılmak yerine belli mahallelerde toplandığını, bunun da suç oranlarının artmasında, sağlık ve eğitim imkânlarının azalmasında ve işsizlik sorununda büyük pay sahibi olduğu belirtildi. (03.11.2011, A.A)

"Bırakınız yapsın, bırakınız geçsin" ilkesiyle büyüyen yapı, şimdi imdat çığlıkları attığında "Bırakınız ölsün" demiyor. "Ölsün" demiyor; çünkü orada başlayan çöküş, küresel bağlantılar sebebiyle uzaydaki kara delikler gibi bütün dünyayı içine doğru çekiyor. Suçlular ortada: Birisi iflas etti, diğersinin de insanlığın başına ne açtığını hep beraber seyrediyoruz.

Yaşanan krizleri sonuçlarıyla birlikte nedenlerini de ortaya koymak insanlığın geleceği açısından büyük önem taşımaktadır.

Bugüne kadar uygulanan hayatın yalnızca maddi cephesini ele alan iktisadi anlayışlar, uygulamalar, insana ve toplumlara gerçek huzur ve refahı yaşatamadı. 21. yüzyılda insanlar ve toplumlar, huzuru yaşatan iktisadın arayışı içinde olacaklardır.

3- Yardımlaşma ve Dayanışma Formülü

İnsanlar ekonomik olarak eşit bir şekilde yaratılmamışlardır. Her toplumda zenginler de vardır, fakirler de. Aslında toplumun ahenkli işleyişi için bu

Batı medeniyetinin temsilcilerinden biri olan, insanlığa ekonomik eşitliği, refahı, mutluluğu vaad eden sosyalizm 1989'da büyük krizine şahitlik ediyordu. Sovyet lideri Mihail Gorbaçov, "Kral çıplak" dedi. Tekerlek artık dönmüyordu. Bir Perestrojka'ya, yeniden yapılanmaya ihtiyaç vardı. Sovyetler, 70 yıldır sürdürdükleri iddiayı terk etmişlerdi. İnsanlık kaçınılmaz olarak komünist bir dünyaya gitmiyordu. Sistem tıkanmıştı.

*Maddî buhranlara
manevisi buhranlar
sebepl olduğu
gibi, manevisi
buhranlara da
maddi buhranlar
kuvvet verir.
Ekonomik
dengenin bozulup
maddi farklılığın
artması korkunç
felâketlerin
habercisidir.
İnsanın manevisi
yönü olduğu
gibi, bir de maddi
yönü vardır.
Bu iki yönünde
ihmal edilmemesi
gerekir.*

*Bediüzzaman'a
göre gerçek
bir medeniyet,
"istirahat-ı
umumiye ve
saadet-i hayat-ı
dünyeviye"yi
temin edecek bir
fonksiyona sahip
olmalıdır. Kur'an
medeniyeti,
insanlığa önerdiği
ilkelerle genel
huzur ve barışı
temin edebilecek
niteliktedir.*

farklılık bir bakıma da gerekmektedir. Çünkü sosyal bir varlık olarak yaratılan insanların birbirleriyle ilişki içinde olmaları, yardımlaşmaları ancak bu farklılıkla mümkündür. Diğer taraftan insanların bazıları zenginliği, kimisi de fakirliği ile sınanmaktadır. Öte yandan herkes helâl rızkını elde etmek için çalışmak zorundadır. Allah kiminin rızkını genişletir, kiminkini de daraltır. Ancak zenginlerle yoksullar arasındaki uçurumu kapatmak için de zenginlerin fakirlere "zekât" vermesini farz kılmış, faizle onları sömürmelerini de yasaklamıştır. Bu formül ile hem yoksullar onurlu bir hayat seviyesine ulaşabilir, hem de iki tabaka arasındaki çatışma potansiyeli, sevgi, şefkat, saygı ve kardeşliğe dönüşür. Kur'an'ın bu çözümü dünyadaki yoksulluğu ortadan kaldıracak kadar etkili bir yoldur.

Maddi buhranlara manevisi buhranlar sebep olduğu gibi, manevisi buhranlara da maddi buhranlar kuvvet verir. Ekonomik dengenin bozulup maddi farklılığın artması korkunç felâketlerin habercisidir. İnsanın manevisi yönü olduğu gibi, bir de maddi yönü vardır. Bu iki yönünde ihmal edilmemesi gerekir. İnsanların manevisi huzuru bir ölçüde maddi refahlarına bağlıdır. Zengin, fakir arasındaki mesafe açıldığı nispette, maddi sıkıntılar çoğaldığı ölçüde, toplum huzuru tehlikeye düşmüş demektir. Bunun içindir ki İslam, zenginleri fakirlerin yardımına çağırmakta, zekât ve sadaka köprülerinin atıldığı ve insanların sadece nefislerinin rahatını düşünmeye başladıkları ölçüde belâlar dalga dalga ve rahat etme niyetlerinin aksine zahmet tokatları gelmeye başlar.

Bediüzzaman'a göre gerçek bir medeniyet, "istirahat-ı umumiye ve saadet-i hayat-ı dünyeviye"yi temin edecek bir fonksiyona sahip olmalıdır. Kur'an medeniyeti, insanlığa önerdiği ilkelerle genel huzur ve barışı temin edebilecek niteliktedir. Kur'an medeniyeti insanlara, doğruluğun egemen olduğu, kuvvetin doğruluğun yerine geçemediği, ahlaki değerlerin insan davranışlarını belirlediği, insanlar arasında sun'î ayrılıkların olmadığı, insanların ilişkilerini yardımlaşma üzerine bina ettikleri ve insan ilişkilerinde adaletin hakim olduğu bir hayat sunar.

Kur'an medeniyeti, hayatın temeline yardımlaşmayı yerleştirmiştir. Hz. Peygamber, akraba, komşu, yetim, kimsesiz, yaşlı ve sair muhtaçlara her an yardım edilmesi gerektiğini anlatmıştır. Davranışlarını bu esaslar çerçevesinde şekillendiren Müslümanlar, tarih boyunca yardımı esas alan yapıları ortaya çıkarmışlardır. Vakıflar, imarethaneler, şifahaneler, yetimhaneler, okullar, kuş barınakları hep böyle bir anlayışın sonucudur. İslam toplumlarında adeta bir yardımlaşma mimarisi vücuda gelmiştir. Bugünün toplum yapısında, yalnızlık içinde sorunlarıyla baş başa kalan insana Kur'an'ın bu ilkesi yetişmektedir.

Kur'an sosyal hayatın huzurlu bir şekilde devamı için, sosyal tabakalar arasındaki mesafeyi kontrol altında tutan mekanizmalar önermiştir. Bunlar zenginlerin mal ve kazançlarının bir kısmını fakirlere vermesi (zekat) ve riske girmeden para ile para kazanılmasının sınırlandırılmasıdır (faiz). Kur'an'ın bu emirlerine uyulduğu dönemlerde, topluluklar huzur içinde yaşamışlardır. Bugün dünyada sermayenin adaletsiz dağılımı, Kur'an'ın sosyal hayatla ilgili mekanizmalarına ne kadar ihtiyaç olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Kur'an medeniyeti, sosyal hayata dair getirdiği ilkeleriyle, insanlar arasında "merhamet, hürmet, emniyet, haram ve helâli bilip haramdan çekilmek, serseriliği bırakıp itaat etmek" gibi esasları hâkim kılarak siyasi ve sosyal karışıklıklara imkân sağlayacak zemini yok etmiştir.

Nasıl ki hayatın hayatı imandır, sosyal hayatın ruhu da zekâttır. Çünkü

o, insanların davranışlarını maddi ve manevi sahada disipline eden mukaddes bir emr-i İlâhîdir. Bu bakımdan beşer, bugün karşılaştığı birçok ekonomik meselelerin, krizlerin altından kalkmak istiyorsa, sosyal hayatta zekât kurumunun revacına gayret etmelidir. Çünkü zekât, toplumun sosyal ve ekonomik problemlerini çözüm getirecek, rahatsızlıklara sünger çekebilecek bir şifa özelliğine sahiptir.

İslamda, dinî vecibeler içinde namazdan sonra en büyük önem ve kıymet zekâta verilmiştir. Gerçekten de namaz, dinî hayatın direği, İslamî hayatın teminatıdır. Zekât ise, sosyal hayatın dayanak noktasıdır. Namaz kılınmayan bir toplumda dinî yaşayış zayıflayıp sönmeye yüz tutacağı gibi, zekât emrinin tatbik edilmediği bir toplumda da sosyal huzur, birlik ve beraberlik kalmaz. Fakir ve zengin sınıflar arasında dayanışma ve yardımlaşma ortadan kalkar, sevgi ve saygı duyguları yok olur. Günümüz toplumlarının hâli buna açık bir delildir. Namaz ve zekât, biri kişinin iç dünyasını, diğeri de dış dünyasını düzenleyici iki ana direktir. Zekât, zenginlerin fakirlere yaptıkları basit bir yardım değildir. Zekât fakirin, zenginin malında olan bir hakkıdır. Allah, bu hakkı imtihan için zenginlerin malının içine koymuştur. Zekât, zengine emanet olarak bırakılmış fakire ait bir hediyedir. Kur'an-ı Kerim'de bu husus şu şekilde belirtilmiştir: "Mü'minlerin mallarında dilencinin ve dilenmeyen fakirin bir hakkı vardır." (Zâriyat Suresi: 19.) Fakiri bulmak ve ona hakkını vermek görevi zengine aittir. Fakir, kapı kapı dolaşıp da zengin arayacak değildir. Zekâtı ödenmemiş bir mal, içinde "emanet" bulunduğu ve o an da "hıyanet" üzere bulunduğu için temiz ve helâl olmaktan çıkar. Aslında zahiren "helâl" yolla kazanılmış olsa bile, emanet yerine ulaştırılmadığı için bu zenginlik gayri meşru bir varlık hâlini alır. Zekâtı ödendiğinde mal da temizlenmiş olur. Bu yüzden Efendiler Efendisi, "Malmızı zekâtle temizleyin." buyurarak tüm Müslümanlara ilân etmişlerdir.

Bediüzzaman da, toplumsal ve küresel huzurun temini ve bencillik, acımasızlık, tenperverlik, tembellik, gaddarlık gibi, insani ve toplumsal hastalıkların tedavisi için kurumsallaşmış bir zekât müesseseni emreden ve faizi yasaklayan ayetlere sık sık atıfta bulunmuştur.

Bediüzzaman, toplumdaki kavgaların ve fesadın asıl kaynağı olarak aşğıdaki iki kelimeyi ifade ediyor.

Birinci kelime: "Ben tok olsam, başkası açlıktan ölse bana ne."

İkinci kelime: "İstirahatım için zahmet çek, sen çalış ben yiyeyim."

Birinci kelime benmerkezciliği, ikinci kelime de çıkarıcılığı sembolize eden düşünce ve davranış kalıplarıdır.

Bediüzzaman, birinci kelimeye karşı zekât kurumunu vurgulayarak zenginlerin fakiri düşünmesini önemsiyor. İkinci kelimeye karşı da üretmeden para kazanmayı sağlayan paranın satılmasını, yani faizi onaylamayarak reçetesini sunuyor.

Bu sözlerin ilkinde, çığ bir bencillik ifade ediliyor ve açların (fakirlerin) çok sayıda bulunduğu bir yerde tokların (zenginlerin) rahat edemeyeceklerini vurguluyor. Gerçek şu ki; ülke bazında ve dünya genelinde zenginler ve fakirler gittikçe sertleşen, her gün daha tehlikeli hale gelen bir mücadele içindeler. Bu mücadele, bazen G-20 ülkelerini temsil eden devlet adamları arasında toplantı ve müzakereler olarak, bazen savaş alanlarında silahlı çatışma şeklinde, bazen ise kentte köyde terör olayları mahiyetinde cereyan ediyor. Bediüzzaman'ın dikkatlerimize sunduğu ikinci sözde ise insanlar arasındaki ihtilafın diğeri bir kaynağı olarak, zenginlerin bencillikte daha da ileri giderek başkalarının eme-

İslamda, dinî vecibeler içinde namazdan sonra en büyük önem ve kıymet zekâta verilmiştir. Gerçekten de namaz, dinî hayatın direği, İslamî hayatın teminatıdır. Zekât ise, sosyal hayatın dayanak noktasıdır. Namaz kılınmayan bir toplumda dinî yaşayış zayıflayıp sönmeye yüz tutacağı gibi, zekât emrinin tatbik edilmediği bir toplumda da sosyal huzur, birlik ve beraberlik kalmaz.

Bediüzzaman'a göre insanlık, barış ve kurtuluşu isterse, yardımlaşma ve dayanışma formülü olarak, faizi kaldırıp zekâtı hayatlandırmalıdır. Bediüzzaman'a göre, toplumun hayatını koruyan düzenin en büyük şartı, sosyal tabakalar arasında uçurum veya gedik oluşmamasıdır. Havas tabakasının avâmdan, zenginlerin fakirlerden "hatt-ı ittisal"i kesecek kadar uzaklaşmaları gerekir.

ğini sömürdüğü ve böylece servetlerini kazandıkları meselesine dikkat çekiliyor. Nitekim, küresel krizlerin aktörleri olan kişi ve onların yönettiği kuruluşlar, yaptıkları her riskli işlemi, bünyelerinde tutmayarak kendilerine kâr sağlayacak şekilde başka şirketlere sattılar. Yani, diğerleri batmış, çıkmış, çalışanları işsiz kalmış, devlet vergiden mahrum kalmış filan hiç umursamadılar. Öte yandan, mortgage kağıtlarını ve diğer yüksek getirili enstrümanları çıkararak ve ikinci, üçüncü elden satın alanlar, "biz tatlı kârlar ederken, nihai borçlular bu yükü nasıl kaldıracak?" diye bir an olsun düşünmediler ve oturdukları yerden başkalarının alın terini ceplerine indirmekte beis görmediler. Şirketleri batarken çapkınlık peşinde koşanlar, sonra hiç utanmadan devlet kapısını çalarak, vergi mükelleflerine ait paraların şirketlerine ve dolayısıyla da kendilerine aktarılmasını istediler ve bunu da büyük ölçüde sağladılar. Elektronik ortamda bir-iki dakikalık bir işlemle milyarları kazananlar; "benim kârım acaba kimin zararı?" diye bir endişe, üzüntü duymadı. Çünkü kazananın her halükarda akıllı, kaybedenin ise enayi sayıldığı bir düzende yaşıyorlar.

Bediüzzaman'a göre insanlık, barış ve kurtuluşu isterse, yardımlaşma ve dayanışma formülü olarak, faizi kaldırıp zekâtı hayatlandırmalıdır. Bediüzzaman'a göre, toplumun hayatını koruyan düzenin en büyük şartı, sosyal tabakalar arasında uçurum veya gedik oluşmamasıdır. Havas tabakasının avâmdan, zenginlerin fakirlerden "hatt-ı ittisal"i kesecek kadar uzaklaşmaları gerekir. Tabakalar arasında bağlantıyı temin edecek olan ise, faizin kaldırılması, zekât ve yardımlaşmanın tesisidir. Kur'an'ın zekât verme ve faizi kaldırma emrine uyulmadığından, tabakalar arası münasebetler gittikçe gerginleşir; birbirlerine ulaşma yolu ve imkânı kalmaz. Bu nedenle, aşağı tabakadan yukarı tabakaya hürmet, itaat, bağlılık yerine isyan, kin ve hased; yukarıdan aşağıya ise merhamet, ihsan, lütuf yerine zulüm ve tahakküm tavrı gelişir. Üst tabakanın imkânları, tevazu ve merhamet vesilesi olmak yerine kibir ve gurur konusu olur. Alt tabakanın acizliği ve fakirliği, ihsan ve merhamet edilmesini icab ettirirken, esaret ve sefaletle düşürülmelerini netice verir. Bütün ihtilâllerin, isyanların ardında yatan bu tabloyu düzelterek olan, zekât emrine uyulması ve faizin kaldırılmasıdır.⁹

Zekâtta çifte amaç gerçekleşir. Kişi bir yandan manevi arınma sürecine girerken, öte yandan servette paradoksal olarak belli bir artış sağlar. Bunun iktisadi bakımdan izahı, zekât alan kişilerin belli bir satın alma gücüne sahip olmakla piyasayı hareketlendirmesi, belli bir zümreden onlara aktarılan paranın ekonomik piyasaya girip talebi ve dolayısıyla üretimi artırmasıdır. Üretim olunca istihdam da olur. Sosyal adalet yanında sosyal bir sorun olan işsizlik ve istihdam gibi sorunlara dolaylı yoldan çözüm bulunmuş olur.

Zekât, sadaka veya genel anlamda "infak," refah ve servet artışı olarak geri döner. Çünkü belli kesimlerin satın alma gücüne sahip olması işsizlik ve istihdam gibi sorunlara çözüm olduğu gibi, mal ve hizmet üretiminde artışı sağlar. Toplumda işsizlik ve istihdam gibi temel sorunlara çözüm bulunduğu zaman sosyal sorunlar da kendiliğinden çözülmüş olur; meselâ suç oranları düşer, boşanmalar azalır, fuhuş geriler. Refah seviyesinin düşmesi ve gelir adaletinin olmaması sosyal patlamanın başta gelen sebebidir.

Bunun 1929'daki büyük ekonomik bunalımda bulunan formülü, Keynes'in Amerika'da işsizlere kuyu kazdırılmasını ve buna karşılık devletin onlara para verip satın alma güçlerini yükseltmesi olarak uygulanmış, böylelikle iktisadi durgunluk aşılmıştır.

İslamiyet muhtaç insanlara kuyu kazdırtıp sonra doldurtmak gibi bir işi abesle iştiğal saydığından, çok daha insani ve sürekli bir kaynak transferi olarak zekâtı öngörmüştür. Peygamber Efendimiz (asm), zekâtı “zenginlerden alınıp yoksullara aktarılan” sürekli bir kaynak olarak tarif etmiştir.

İslamiyet zekât yolu ile insanlar arasında sefaletin önlenmesini, fertlerdeki insanlık duygularının daima canlı kalmasını temin eder. Sosyal adalet kavramının en iyi tatbikat sahalarından biri olan zekât vasıtasıyla insanlar bencillikten, hasislikten nefislerini kurtarabilirler. Kısaca söylemek gerekirse, zekât insan toplumlarının ahenkli, mesut yaşaması için Allah tarafından teklif edilmiş bir vecibedir.

Tarih boyunca toplumlarda sosyal dengenin ve huzurun tek garantisi, adaletli gelir dağılımıdır. Bir toplumda para küçük bir azınlığın elinde dönüp duruyorsa, orada her türlü huzursuzluğun doğması için yeterli zemin oluşmuş demektir. İslamın temel esaslarından biri olan zekât, toplumsal dayanışmanın en güzel örneklerinden biri olarak karşımızda durmakta ve dünyamızı yaşanmaz hale getiren en önemli sorun olan adaletsiz gelir dağılımının yegâne çözüm yolu olarak günden güne belirginleşmektedir.

4-Malikiyet ve Serbestiyet Devri

Dünyamız siyasi, ekonomik, hukukî ve sosyal bakımdan büyük değişiklikler yaşıyor. Bu değişim elbette bir anda olmuyor ve olmayacak. Bir süreçten geçerek Bediüzzaman'ın “ecir” yani ücretli adını verdiği dönemden “malikiyet ve serbestiyet devri” adını verdiği yepyeni bir çağa giriyoruz. Zira beşer esir olmak istemediği gibi ecir olmak da istemez.

Batı dünyası ve ABD büyük bir ekonomik kriz yaşamakta, devamlı surette karşılıksız para basarak krizin etkilerini hafifletmeye çalışmaktadırlar. Fakat bu geçici tedbirler Kapitalist Batı toplumlarını kurtaramaz. Sel suları gibi önüne gelen her şeyi silip süpüren krize karşı belki bir iki yıl erteleme işlevi görür, o kadar. Zaten ekonomistler 2013 yılı için bütün iplerin kopup ekonomik yıkımın en belirgin bir şekilde gireceği yıl olarak iddialarda bulunuyorlar.

Son ekonomik kriz öncelikle paradan para kazanan reel sektör yerine faizcilik ile kazananları ezip geçti. ABD ve Batı ülkeleri önce bu tefecileri korumaya kalktı; lâkin fatura çok ağırdı. Trilyonlarca dolar bu faizcileri kurtarmaya yetmiyordu. Artık, Avrupa'daki ekonomik eşitsizliği protesto eylemleri paranın başşehri olan New York'a “Wall Street'e kadar gelmişti.

İşte ABD' de yaşananlar. 17 Eylül 2011'de ABD'de “Wall Street'i işgal et” adıyla başlayan kapitalizm karşıtı eylemler, dünyaya yayıldı. ABD'de yaygın destek bulan, ekonomik eşitsizliği protesto eylemleri tüm dünyaya yayıldı. Düzenlenen protesto gösterilerinde mesaj aynıydı: “Ekonomik kriz, işsizlik ve sosyal eşitsizliği durdurun” “Kapitalizme ölüm.” New York'ta başlayan ekonomik eşitsizliği protesto eylemleri dalga dalga bütün dünyaya yayılmaya başlamıştır artık. Kapitalizm, son demlerini yaşamaktadır.

2008'de ABD'de başlayan ve tüm dünyayı etkileyen küresel kriz baş göstermişti. Bunun en önemli nedeni de, geri ödenemeyen Mortgage kredileriydi. ABD, piyasaya para sürmek gibi bir dizi önlemler alarak krizin etkisini azalttı. Dünya piyasaları biraz nefes aldı. Bunun sonucu olarak Avrupalı devletler gereken tedbirleri alamayarak ekonomik düzenden uzaklaştılar. Yani Avrupa krizin bittiğini düşündü ama onlar için kriz yeni başlıyordu.

Dünyamız siyasi, ekonomik, hukukî ve sosyal bakımdan büyük değişiklikler yaşıyor. Bu değişim elbette bir anda olmuyor ve olmayacak. Bir süreçten geçerek Bediüzzaman'ın “ecir” yani ücretli adını verdiği dönemden “malikiyet ve serbestiyet devri” adını verdiği yepyeni bir çağa giriyoruz. Zira beşer esir olmak istemediği gibi ecir olmak da istemez.

Said Nursi,
"Beşer, esirliği
parçaladığı
gibi ecirliği de
parçalayacaktır"
derken aslında
bundan sonrasını
da anlatıyordu.
Üstad, ecir
sonrası devri,
malikiyet ve
serbestiyet olarak
nitelemiştir.
Malikiyet
burada, iktisadi
anlamda malik
olmak, üretmek,
ürettiğine,
emeğine
sahip olmak,
onu özgürce
değerlendirmek
tasarruf etmek
anlamındadır.

Bugüne kadar uygulanan global finans sistemi artık iflas etti. Artık dünyanın her yerinde "Para, sermaye bende" diyerek iş yapmak mümkün değildir. Ancak bilgi ve teknoloji sayesinde itibar kazanılabilir ve ekonomik olarak gelişebilirsiniz. Faizin öne çıktığı "paradan para kazanma devri" yani kapitalizm bitmek üzeredir. Karşılıksız para basan ABD ve Avrupa ülkeleri ekonomik krizin ağır darbelerini yemekte ve dünya liderliğini hızla kaybetmektedirler. Sermayenin yerine büyük ölçüde bilgi ve teknoloji geçmiş, internet ve medyanın yaygınlaşması sayesinde kolaylıkla erişilebilir bir noktaya gelmiştir.

Dünya, Türkiye ve Ortadoğu merkezli olmak üzere yeni bir döneme giriyor. Peki, bu dönemi nasıl anlatabiliriz. Tam burada Said Nursi'nin çok önemli bir tespiti var: Said Nursi, içinde bulunduğumuz dönemi "ecir" devri olarak tanımlar. Yani "ücret" devri ama karşılığı tam olmayan ücretin devri; bu tabii ki kapitalizmdir. Said Nursi, "Beşer, esirliği parçaladığı gibi ecirliği de parçalayacaktır" derken aslında bundan sonrasını da anlatıyordu. Üstad, ecir sonrası devri, malikiyet ve serbestiyet olarak nitelemiştir.

Malikiyet burada, iktisadi anlamda malik olmak, üretmek, ürettiğine, emeğine sahip olmak, onu özgürce değerlendirmek tasarruf etmek anlamındadır. Bu, tekellerin ve o tekelleri yaratan, koruyan ulus-devletin de ekonomik olarak hâkim olmadığı bir iktisadi nizam anlamına geliyor. Serbestiyet ise bilginin, özgürlüğün sınırsız herkese ulaştığı, iktisadi olarak da piyasada haksız rekabetin olmadığı anti-tekel bir düzeni anlatıyor. Şimdi insanlığın buraya doğru gittiğini söyleyebiliriz. (Cemil Ertem, Star, 20.03.2011)

Gelir dağılımındaki adaletsizliği, Avrupa'dan alınan medeniyetin getirdiği kötü neticelerinden biri olarak gören Said Nursi, insanlığın son devrinin Malikiyet ve serbestiyet devri olduğunu, bu dönemin gelir dağılımındaki adaletin öne çıktığı bir dönem olacağını söylüyor.

Küresel baharın yaşanacağı, Malikiyet ve serbestiyet dönemi nasıl bir dönemdir, onun mahiyetini de kısaca anlamaya çalışalım.
* İktisadî manada malikiyet; halk çoğunluğunun küçük de olsa mülk sahibi olması, yani işyeri ve evinin sahibi olması, hatta tam bir serbestiyet içinde teşebbüs hürriyetinin genişlemesi olarak düşünebiliriz.
* Siyasî manada; hak ve hürriyetlerin alabildiğince genişleyip kitleler içinde faydalanır hâle gelmesi, kısaca demokratikleşme olarak anlayabiliriz.
* Hukukî manada; kişilerin sözleşme ile belirledikleri hukukun daha da önem kazanması, özel yargı organları (tahkim gibi) çok hukukluluk gündeme gelebilecektir.
* Kültürel anlamda; çok kültürlülük, mahallî ve otantik kültürlerin önem kazanması, kültürler arası diyalog ve etkileşimin artması şeklinde görebiliriz.

Kapitalizmin en önemli özelliklerinden biri kapitale (sermayeye) sahip olanların bu kapitali faiz ile emeksiz olarak çalışanlar ve müteşebbisler aleyhine kullanmalarıdır. Bu yeni devirde ise faizsiz İslam bankacılığı yaygınlaşıp, faiz yerine kâr ortaklığı uygulama alanı bulacaktır.

Zekât yardımlaşmayı sembolize eder. Müslüman toplumlarda farz bir vecibe olarak, Müslüman olmayan toplumlarda yardımlaşmanın ideal bir formu olarak zekâtın bu yeni devirde uygulanması, toplumu oluşturan kesimlerin birbirlerine karşı yardımlaşma, dayanışma içinde olmalarına ve sevgi, saygı göstermelerine yol açar. Bu da sosyal barışı sağlar.

yüzyılın sonlarında rakip olma iddiasını kaybeden Sosyalizmin yenilgisiyle küresel dünyanın hakim sistemi haline geldi. Feodal toplumların sınırlı üretim imkânlarını, sanayi, iletişim ve bilişim devrimleriyle olağanüstü derecede genişleten kapitalist sistem, insanlığa tarihte eşine rastlanmamış bir üretim ve tüketim imkânı sundu. Kapitalist toplumlar, geçmişe oranla, hem daha çok üretip daha çok tüketme, hem de daha çok sermaye biriktirme imkânına kavuştular. Çünkü kapitalizm, insan fitratındaki bazı gerçekler üzerine kurulu. Öte yandan, Sosyalizmin başarısızlığı da fitrata aykırı hareket etmesiydi. Kapitalizm, insan fitratındaki nefis ve enaniyet hakikatini kavramış, esaslarını bu hakikate dayandırmış, onun için kısmen başarılı olmuştur. Bediüzzaman'a göre, bir sistemin ömrü fitrat kanunlarına uygunluğuyla paraleldir. Kapitalizmin günümüze değin kısmi başarısı fitri kanunlara kısmen uygun olmasındandır.

Sosyalizm, insanın sosyal bir varlık olduğu ve toplumsal menfaatlerin bireysel menfaatlerin üstünde olduğu görüşünü esas alır. Dolayısıyla, bireyi toplum için fedakârlığa davet eder. Ancak, bu fedakârlığı yapacak yüce değerleri telkin etmez. Hatta onları din kaynaklı olduğu için tahrip eder. Bu anlamda, Sosyalizm insanın ben merkezli fitratını inkâr ettiği için başarılı olamamıştır. Kapitalizm ise, bu fitratı tahrik edip, kullandığı için başarılı olmuştur. Nitekim Çin bu hatasını anlayıp, "piyasa Sosyalizmi"ne geçtiği için son yirmi yılda dev gibi büyüme imkânı bulmuştur. İslâm, piyasa ekonomisi denilen sistemi kabul etmekle beraber, her türlü spekülasyonlara karşı müdahaleyi elzem görür. Aynı zamanda sosyal adaleti tesis edecek tedbirler sunar.

Kapitalizm, insan fitratındaki nefis ve enaniyet hakikatini kavramış, il-kelerini bu hakikate dayandırmıştır. Nefis ve enaniyeti tahrik ve istismar ederek kısmen başarılı olmuştur. Ancak, kapitalist ideoloji, parayı para kazandıran bir sermaye olarak görmüştür. Parayı bankanın merkezine, bankayı ekonominin merkezine, ekonomiyi hayatın merkezine yerleştirmiştir. Ekonomiyi ve toplumu bankanın esiri yapmıştır.

Sermayeyi takdis eden ve insana Allah'ı değil, maddeyi sevdiren kapitalizm dini açıkça reddetmez, ama insanı hazcı insan haline getirir ve bir anlamda tanrılaştırmaya çalışır. Kul olduğunu unutturur. Tüketimle sefih eder.

Mutlak eşitlik hayalinin peşinde koşan ve fitratı inkâr eden Sosyalizm, adaleti salt bu dünyada gerçekleştirmeyi hedefler. Ahiret fikrinin insanın hak aramasını engellediğini ve fakirleri zenginlerin karşısında savunmasız hale getirdiğini iddia eder. Özel mülkiyeti reddeder ve insanı sefil eder. Bediüzzaman'a göre, Sosyalizm necis yani pistir, kapitalizm ise ences yani daha pistir. Çünkü kapitalizm, insan nefisini cazibeli tüketimle tahrik ederek arzularına esir eder.

Küresel krizler, insanın yaratılış gayesine uygun hareket etmemesinin bir sonucudur. Buna da Said Nursi'nin mimsiz medeniyet dediği dini, imanı, ahlaki dışlayan Batı medeniyeti sebep olmuştur. Bu medeniyet, dünyevileşmeyi amaçlayan materyalizme dayanır. Batı uygarlığının dinden uzak felsefi prensipleri, hak ve adalet yerine kuvvet, menfaat, insanların nefsanî arzularını tatmin ve insanların ihtiyaçlarını sürekli artırmak gibi toplumda çatışmayı, haklara tecavüz etmeyi, boğuşmayı netice verecek ilkelerdir. Buna kendi menfaatini başkalarına zarar vermekte aramayı da ilave etmek gerekir. Bu çerçevede, ihtiyaca göre üretim değil, üretime göre ihtiyaç prensibinden hareket edilen kapitalizmin esaretine girmiş olan toplumlarda, Said Nursi'nin tespitleriyle zaruri olmayan ihtiyaçlar zaruri gibi gösterilmektedir. Birçok vasıtaların, insanlarda suni bir ihtiyaç meydana getirdiği hatırlanacak olursa, insanların gerekli ge-

Sosyalizm, insanın sosyal bir varlık olduğu ve toplumsal menfaatlerin bireysel menfaatlerin üstünde olduğu görüşünü esas alır. Dolayısıyla, bireyi toplum için fedakârlığa davet eder. Ancak, bu fedakârlığı yapacak yüce değerleri telkin etmez. Hatta onları din kaynaklı olduğu için tahrip eder. Bu anlamda, Sosyalizm insanın ben merkezli fitratını inkâr ettiği için başarılı olamamıştır.

Bediüzzaman'a
göre faiz
kurumları
"sen çalış,
ben yiyeyim"
prensibiyle
çalıştığından,
halkı kine, hasede,
çatışmaya sevk
etmiş, insanlığın
rahatını birkaç
asırdır ortadan
kaldırmıştır.
Çünkü faiz,
zenginler ile
fakirler arasındaki
dengeyi zenginler
lehinde, yoksullar
aleyhinde
bozmaktadır.

reksiz tüketime teşvik edildiği görülür. Buradan da anlaşılmaktadır ki, bugün, ekonomisi çökme emareleri gösteren Batı medeniyetini bu noktaya getiren sebeplerden birisi de "israf ekonomisi"dir. İsrâf ekonomisinin tüketime teşvik ettiği insanlar, zaruri olmayan ihtiyaçlarını karşılayabilmek için hırs ile nasıl olursa olsun, helal haram ayırımı yapmadan para kazanmaya çalışmaktadırlar. Bu da insanları, başkalarının haklarını gasp etmeye ve haksız kazanç elde ederek zulmetmeye sevk etmektedir.

Öte yandan küresel krizlerin ekonomik, bireysel, ailevi ve toplumsal bir yıkım getirmesinin en önemli sebeplerinden birisi olan faize dayalı bankacılık ve finans sektöründe de bu felsefi temeller görülecektir. Bankacılık sistemini benimseyen bütün ülkelerde de aynı felsefi temellerin işlediği inkâr edilmeyecek bir gerçektir. Bankacılık ve finans sektörünün çarkını döndüren faiz, Nursi'nin ifadesiyle, insanlığın sosyal hayatını sarsmakta, emeği sermaye ile çarpıştırıp, fakiri zenginle çatışmaya sevk etmektedir. Bediüzzaman faizin tembelliğe sevk ettiğini, insanın çalışma aşk ve şevkini söndürdüğünü, teşebbüs ruhunu öldürdüğünü dile getirir. Ona göre faizle çalışan bankaların faydaları insanlığın en fena, en kötü kısmı olan zalimlere, sefihleredir. Zalim kavramı haksız kazancı, sefih kavramı da, paranın sefahatte israf edilmesini ifade etmektedir. Bediüzzaman'ın faizin sosyal hayatı sarsacak bir özelliğe sahip olduğunu söylemesi de günümüz küresel krizinin temelini anlamada yardımcı olacak bir ifadedir. Çünkü faiz sistemleri, dünyanın her yerinde kredi verdikleri şahıs ve kurumlardan alacaklarını belirli bir zamanda tahsil edemediklerinde, haciz yoluna gitmekte, bu da sosyal hayatı, aile hayatını, bireysel hayatı sarsacak sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca Said Nursi, faize dayalı sistemlerin İslam dünyasına mutlak zarar verdiği tespitini de yapmaktadır. Gerçekten de bütün dünyada olduğu gibi, halkı Müslüman ülkelerde de faiz sisteminin suiistimallerle en açık kurumlar olduğu görülmektedir. Ülkelerin milyarlarca dolarlık milli servetinin faize dayalı kurumlar vasıtasıyla buharlaştırıldığı herkes tarafından bilinmektedir. Bediüzzaman, faiz sistemindeki suiistimallerde de dikkat çekerek, günümüzdeki küresel ekonomik krizlere de işaret etmektedir. Ona göre, suiistimaller o dereceye vardı ki, bir sermaye sahibi, kendi yerinde oturup bankalar vasıtasıyla bir günde milyon kazandığı halde; biçare işçi, sabahtan akşama kadar yer altında madenlerde çalışıp, ölmeyecek kadar on kuruşluk bir ücret kazanıyor. Ona göre bu hal, müthiş bir kin oluşmasına sebep oldu. Bolşeviklik ve Sosyalizmin neşv-ü neması, bundan kaynaklanmıştır.

Bediüzzaman'a göre faiz kurumları "sen çalış, ben yiyeyim" prensibiyle çalıştığından, halkı kine, hasede, çatışmaya sevk etmiş, insanlığın rahatını birkaç asırdır ortadan kaldırmıştır. Çünkü faiz, zenginler ile fakirler arasındaki dengeyi zenginler lehinde, yoksullar aleyhinde bozmaktadır. Aynı zamanda bütün ihtilallerin, fesatların madeni, rezillik ve kötülüklerin kaynağı olan iki cümleden birisi emeğin sömürüldüğünü ifade eden bu anlayıştır. Bu küresel krizin en büyük sebebinin faizle çalışan bankalar ve finans sektörleri olduğu nazara alınacak olursa, belirli bir grubunun daha çok para kazanma hırsının yine insanların rahatını ortadan kaldırdığını söyleyebiliriz.

Said Nursi, bu ifadeleriyle kapitalist sistemi temelden eleştiriye tabi tutmaktadır. Bununla birlikte, Bediüzzaman'a göre, insanlığın zenginleri ile fakirleri arasındaki dengenin bozulmasına, kin ve düşmanlıkların ortaya çıkmasına sebep olan cümlelerden bir diğeri de, "Ben tok olayım, başkası açlıktan ölse, bana ne!" anlayışıdır. Bu cümle, yoksul, geliri giderini karşılayamayan insanla-

rı ölümüne terk eden, onların yaşama haklarına saygı göstermeyen bir zihniyeti ifade etmektedir. Burada hırs ile mal toplamanın, yani mal sevgisinin insan sevgisinin önüne geçtiği görülmektedir. Aynı zamanda toplu yaşamak zorunda olan insanların zaruri olarak muhtaç oldukları “teavün”, yani yardımlaşma prensibini yok eden bir düşüncenin ürünüdür. Burada dinsiz felsefenin empoze ettiği “bencilliğin ve ben merkezliliğin” ön plana çıktığı görülmektedir.

Gerek emeğin sömürülmesine sebep olan, paradan para kazanma esasına dayanan, zorda kalanlara yardım etmeyi değil, zorda kalanların ellerinde avuçlarında olanları da haciz yoluyla alarak onlara son silleyi vuran faizciliğin yaygınlaşması, gerekse de insanın sosyal bir varlık olarak yaratıldığı gerçeğini bir kenara bırakıp zengin fakir arasındaki gelir dağılımında var olan dengesizliği daha da derinleştiren yardımlaşmanın ortadan kalkması; yüzde doksanı iman, ibadet ve ahlaktan oluşan dinde meydana gelen zafiyetten kaynaklanmaktadır. Bir başka ifadeyle, iman, ibadet, ahlak gibi hususlarda denge, orta yol, istikamet anlamında iktisadın insanın bireysel ve toplumsal hayatından çıkmasından kaynaklanmaktadır. Üretim ve tüketimdeki aşırılık, dengesizlik de dinin insanda meydana getireceği otokontrolün olmamasından beslenmektedir. Bu yüzden küresel krizlerin en önemli sebeplerinden birisinin de, Bediüzzaman’ın, adalet ve istikamet olarak isimlendirdiği bu orta yoldan sapma olduğu söylenebilir. Çünkü kendisinde yaratılan kuvvelere, fitraten bir sınır koyulmadığından, dinen de bir sınır koyulmadığı takdirde insan, her türlü zulüm ve haksızlığı çekmeden işleyebilecek bir duruma gelir. Kur’an böyle insanları nitelendirirken, “zalım” ifadesini kullanmaktadır. Gazap kuvvesi İslam dini tarafından sınırlandırılmayan bir insan, maddi manevi hiçbir otoriteden korkmaz, herkesi titretir. Akıl kuvvesi, sınırlandırılmadığı takdirde başkalarını aldatmaktan çekinmeyen, hakkı batıl, batılı hak gösteren aldatıcı zekalar ortaya çıkar. Yine şehvet kuvvesine bir sınır konulmadığı takdirde, namuslar payımal edilir. Bütün bunlar, dini zaafın hüküm ferma olduğu toplumlarda ve fertlerde tezahürleri görünen hususlardır. Krizin ortaya çıktığı, etkilediği ülkelere baktığımızda, doğru inançtan ve ona bağlı ahlaktan yoksunluğa dayanan, istikamet, yani orta yol, denge veya başka bir ifadeyle iktisat ahlakının ortadan kalkmış olduğu görülür. Bu istikamet ahlakının olmayışı, şükürsüzlük, kanaatsizlik, tevekkülsüzlük gibi insanı mutsuz eden hususların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Aynı zaman bu istikamet ahlakının olmayışı, insanları başka insanlara ve kendisine fayda değil, zarar veren bir konuma getirmektedir.

Dünyada küresel krizlerin yerine küresel baharların, huzurların yaşanması için, Batı medeniyetinin temellerini oluşturan dinsiz felsefenin prensipleri yerine; hakkı, Allah rızasını, yardımlaşmayı, nefsin arzularının tecavüzlerine set çekmeyi amaç edinen Kur’an’ın prensiplerinin toplumlarda yerleştirilmesi gerekmektedir. Said Nursi bu gibi Kur’ani prensiplerin, insanlar arasındaki birlik ve beraberliğe, dayanışmaya, yardımlaşmaya, kardeşlik ve sevgiye, sonuçta iki dünya mutluluğunu elde etmeye yol açacağını dile getirir. Buna, “İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olandır.” prensibini de ilave etmek gerektirir. Görüldüğü gibi Kur’an’ın ortaya koyduğu bu prensipler, çatışmayı, tecavüzü, kamplaşmayı, düşmanlığı, kini değil, birlik ve beraberliği, kardeşliği, yardımlaşmayı netice verecek ilkelerdir. Bu ilkeleri prensip edinen kişiler, üretirken ihtiyaca göre üretmeyi, tüketirken de ihtiyaca göre tüketmeyi amaç edinir. Daha çok para kazanma hırsına sahip olmaz. Aynı zamanda israfın haram olduğunu

Dünyada küresel krizlerin yerine küresel baharların, huzurların yaşanması için, Batı medeniyetinin temellerini oluşturan dinsiz felsefenin prensipleri yerine; hakkı, Allah rızasını, yardımlaşmayı, nefsin arzularının tecavüzlerine set çekmeyi amaç edinen Kur’an’ın prensiplerinin toplumlarda yerleştirilmesi gerekmektedir. Said Nursi bu gibi Kur’ani prensiplerin, insanlar arasındaki birlik ve beraberliğe, dayanışmaya, yardımlaşmaya, kardeşlik ve sevgiye, sonuçta iki dünya mutluluğunu elde etmeye yol açacağını dile getirir.

Müslüman
ülkelerde
ekonomik krizleri
önleyecek
hususların
en başında,
insanların dindeki
zafiyetlerinin
giderilmesi
gelmektedir. Bu
da, kuvvetli bir
iman, ona bağlı
ibadet ve ahlak
ile mümkündür.
İnsanın inanca
bağlı, ibadet ve
ahlak sayesinde
elde edeceği
istikamet, orta yol,
denge, fitraten
sınır konulmamış
kuvvelerini
sınırlandırmayı,
ifrat ve tefrit gibi
aşırı uçlardan
uzaklaşmayı
doğurur.

bilir, israf ekonomisine göre hareket etmez. Kendisini ve insanları üretim ve tüketime göre değerlendirme yanlışlığından kurtulur. Böyle bir insan, alacağı bulunan kimselere bir sille vurmak yerine, yardım elini uzatır. Zekâtını borcunu ödeyemeyen insanlara verir. Allah için din kardeşine borç verir. Bunun kendisine sevap kazandıran bir ibadet olduğu bilinciyle hareket eder. Said Nursi, kapitalist sistemin faiz yoluyla insanları mutsuz hale getirdiği gerçeğinden hareket ederek, sadece Müslümanların değil, insanlığın da krizlerden kurtulması için faizin yasaklanmasını önerir. “Sen çalış, ben yiyeyim” şeklindeki özetlediği banka sisteminin ve “Ben tok olsam, başkası açlıktan ölse bana ne” cümlesinin sebep olduğu ihtilal, anarşi ve karışıklıkları önlemenin yolunun, faizi yasaklamak ve zekâti vaz’ etmek olduğunu ifade eder. Bunun insanlık için de zaruri olduğunu dile getirirken, “Beşer salah isterse, hayatını severse, zekâti vaz’ etmeli, ribayı kaldırmalı” der. İnsanlığın bu iki prensibi dinlememesi yüzünden İkinci Dünya Savaşı’yla beşerin sille yediğini hatırlatan Bediüzzaman, “Daha müthişini yemeden bu emri dinlemeli.” ikazında bulunur.

Bediüzzaman’ın buradaki “beşer” vurgusu, faizin global ölçekte meydana getirdiği ve getireceği tahriplere dikkat çekmektedir. Bediüzzaman medeniyetin, bütün hayır kuruluşlarıyla, zorba sistemleriyle, bütün ahlaki eğitim veren müesseseleriyle, Kur’an’ın bu iki meselesine karşı muaraza edemeyip mağlup olduğunu ifade etmektedir. Said Nursi eserlerinde; faiz ve zekâtın sağladığı yardımlaşmanın olmamasıyla ilgili, “iki müthiş maraz-ı içtimai”dir, yani iki önemli sosyal yaradır. O bu yaranın sadece Müslümanların değil, bütün insanlığın yarası olduğunu dile getirirken, bunun faizin yasaklanması ve zekâtın bir “düstur-u umumi” haline getirilmesiyle tedavi edileceğini ifa eder ve “umum nev-i beşerin saadet-i hayatı için en mühim bir rükün, belki devam-ı hayat-ı insaniye için en mühim bir direk zekattır” der. Said Nursi, dünya çapında olan sosyal hastalığa, İslam’ın ışığında global bir çözüm önerisi sunmaktadır. Zekât yardımlaşmayı sembolize eder. Müslüman toplumlarda farz bir vecibe olarak, Müslüman olmayan toplumlarda yardımlaşmanın ideal bir formu olarak zekâtın uygulanması, toplumda çatışma potansiyeli oluşturan kesimlerin birbirlerine karşı olan sevgi ve saygı göstermelerine yol açar. Diğer taraftan faiz de Müslüman topluluklarda dini bir yasak olarak toplum hayatından çıkarıldığı, Müslüman olmayan toplumlarda da sömürüyü engelleyecek ideal bir prensip olarak uygulandığı zaman zenginler ile fakirler, sermaye sahipleri ile çalışanlar arasındaki uçurum gittikçe azalacaktır. Nitekim küresel krize karşı Hıristiyan dünyanın da İslam’daki faizsiz sisteme benzer bir sistem kurulmasını istemesi, Bediüzzaman’ın bu tespitlerinin ne kadar yerinde olduğunun en güçlü delillerindendir.¹⁰

SONUÇ

Müslüman ülkelerde ekonomik krizleri önleyecek hususların en başında, insanların dindeki zafiyetlerinin giderilmesi gelmektedir. Bu da, kuvvetli bir iman, ona bağlı ibadet ve ahlak ile mümkündür. İnsanın inanca bağlı, ibadet ve ahlak sayesinde elde edeceği istikamet, orta yol, denge, fitraten sınır konulmamış kuvvelerini sınırlandırmayı, ifrat ve tefrit gibi aşırı uçlardan uzaklaşmayı doğurur. Said Nursi’nin, insanın gazap kuvvesini şecaat, akıl kuvvesini hikmet, şehvet kuvvesini iffet gibi dengelerde tutmasının istikamet ahlakını oluşturacağını söylemesi anlamlıdır. Bununla, insan zulümden, haksızlıktan, başkalarını

aldatmaktan, kendi menfaati için başkalarına zarar vermekten kurtulur. Ekonomik krizi önlemenin yolu, inanç, ibadet ve ahlaktaki krizi önlemekten geçer. Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara inanan bir insanın, kendisini dengeli anlamında "iktisatlı" yapmaması mümkün değildir. İnanca dayalı istikamet ahlakı, şükür, kanaat, tevekkül gibi nimetlere karşı hürmeti ifade eden güzel ahlak prensiplerinin de yerleşmesinde motive edici bir rol oynar. Böylece insan, bir taraftan İslam'ın çalışmaya verdiği önemi öğrenip çalışır, elde ettiğine kanaat eder. Aç gözlülüğün insanı felakete götüren negatif bir durum olduğunu bilir, ondan uzaklaşır.

Kısaca ifade etmek gerekirse, modern dünyanın en büyük sorunu dünyevileşmedir. Krizlerin asıl sebebi, dünyayı ahirete tercih etmekte düğümlemektir. Çözüm de, iman alt yapısını sağlamlaştırarak, Kur'an'a ve sünnete dayalı evrensel ahlaki değerleri yeniden ihya etmek, güven ve sorumluluk bilincinin geliştirilmesiyle mümkündür. İnanç alt yapısı sağlam olan bir insan, tıpkı Bediüzzaman'ın yaptığı gibi, iktisat ve kanaatle yaşamasını bilir, başkalarının dilenciliklerinden kurtulur. Böyle bir insan zengin olduğu zaman da, dengeli, orta yolu benimseyen bir kimse olur, israf etmez. Fakirleri, yoksulları, borçluları görür gözetir. Buradan hareketle tahkiki bir imanın, her türlü krizi çözecek bir manevi kuvvete sahip olduğu söylenebilir.

Küresel baharın yaşanabilmesi için, materyalist Batı medeniyetinin yaygınlaştırdığı hayat tarzından doğan bunalımları aşmak gerekir. Sosyo-kültürel ve ekonomik krizleri aşmak için, israf ve tüketim çılgınlığına karşı iktisat ve kanaat, sefahat ve tembelliğe karşı iffet ve çalışma, emek, hizmet prensiplerini hâkim kılmak gerekir. Büyük sosyal huzursuzluklara ve krizlere yol açan gelir dengesizliklerinin izalesi için de, Kur'an'daki zekât emriyle faiz yasağını dünya ölçeğinde uygulamak gerektiği gerçeğini fertler ve toplumlar artık anlamalıdır. Zekât, üniversitelerde ders olarak okutulmalıdır. Ekonomik ve sosyal adalet gerçek anlamda zekâtla ve faizsiz ekonomi ile gerçekleşir.

Özet

Son yıllarda her alanda yaşanan krizler insanlığı yeni arayışlara itmiştir. Sosyalizmin çökmesi, Kapitalizmin insanlığı yeni krizlerle karşı karşıya getirmesi alternatif medeniyet projelerini gündeme getirmiştir. İnsanlığa küresel baharı yaşatacak formül Kuran medeniyetinin esaslarında yatmaktadır. İslâm'ın kabul ettiği medeniyet esaslarının toplumda meydana getirdiği neticeler, adalet, ittifak, tesanüd, muhabbet, dayanışma, yardımlaşma, uhuvvet, kardeşlik, barış, insanı her bakımdan yükselterek ve mükemmelleştirerek, dünya ve ahiret saadetini kavuşturmak olarak özetlenebilir. Bu yazıda küresel ekonomik kriz karşısında Kuran medeniyetinin özellikleri gözler önüne serilmektedir.

Anahtar Kelimeler

Küresel kriz, Batı medeniyeti, kapitalizm, Kuran medeniyeti, yardımlaşma ve dayanışma, zekat, faiz.

Kısaca ifade etmek gerekirse, modern dünyanın en büyük sorunu dünyevileşmedir. Krizlerin asıl sebebi, dünyayı ahirete tercih etmekte düğümlemektir. Çözüm de, iman alt yapısını sağlamlaştırarak, Kur'an'a ve sünnete dayalı evrensel ahlaki değerleri yeniden ihya etmek, güven ve sorumluluk bilincinin geliştirilmesiyle mümkündür.

Abstract:

The crises encountered in all areas have forced mankind into new searches. The collapse of socialism and the capitalism's bringing mankind face to face with new crises have brought alternative projects of civilizations into the agenda. The Formula that will bring global spring to mankind lies in the fundamentals of the Quranic civilization. The consequences brought about by the fundamentals of civilization assumed by Islam can be summarized as justice, alliance, solidarity, loving one another, cooperation, assistance, brotherhood, and peace, which will achieve happiness in this world and hereafter by exalting and perfecting man. In this paper the properties of Quranic civilization will be displayed against the global economic crisis.

Key Words:

Global crisis, Western Civilization, Capitalism, Quranic civilization, assistance, cooperation, zakat, interest

